

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

1 - 2005

**Priatelia
Zeme**
SPZ

Palárikovo, alebo "prečo to niekde funguje a niekde nie?"

Plechovka koly a "racionálnosť" súčasného ekonomického myslenia

Priatelia Zeme k summitu "Bush - Putin" na Slovensku

Separovaný zber

Rozhovor s Dr. Vandanou Shiva o globalizácii

Priatelia Zeme - SPZ odoberajú vzorky vajec na analýzu toxických látok... viac na strane 7

Obsah čísla 1 - 2005

- 2 *Zapojte sa:* Venujte 2% z daní Priateľom Zeme
- 3 *Téma:* Palárikovo, alebo "prečo to niekde funguje a niekde nie"
- 5 *Téma:* Plechovka koly a "racionálnosť" súčasného ekonomického myslenia
- 6 *Téma:* Priatelia Zeme k summitu Bush - Putin
- 7 *Správy*
- 10 *Priatelia Zeme vo svete*
- 11 *Ekotypy:* Nevykurujeme odpadmi, Dary prírody
- 12 *Ekoporadňa:* Separovaný zber
- 13 *Rozhovor:* S Dr. Vandanou Shiva o globalizácii
- 15 *Vy sa pýtate, my odpovedáme*

Informačný spravodaj Ekolisty

Vydáva:

Priatelia Zeme - SPZ, Košice

Adresa:

P. O. BOX H - 39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
http://www.priateliazeme.sk/spz

Redakčná rada:

Ing. Ivana Machová
Ladislav Hegyi
Branislav Moňok
Radoslav Plánička
sadzba: René Říha

Foto na titulnej strane: Priatelia Zeme - SPZ zisťujú prítomnosť dioxínov vo vajciach v okolí Košickej spafovej odpadov
autor: ČTK / Iván 2005

ISSN 1335-437X

 Vytlačené na recyklovanom papieri

Pozdravujeme vás všetkých z našich nových stránok Ekolistov.

Po vlaňajšom zakolísaní v ich vydávaní sme sa rozhodli a zaviazali vydávať ich ako poctivý štvrťročník a po rokoch (hoci nesledujeme každú módnú vlnu) si už žiadali aj nový odev. Napriek tomu, že ako minulý rok, tak i tento, na ne nemáme špeciálne vyhradené finančné prostriedky, je to pre niektorých z vás, nepriateľiacich sa s počítačom jediná forma, ako vás informovať o našich aktivitách. A naopak, aj z vašej strany sú Ekolisty veľmi žiadané, či už kvôli odborným článkom, radám, alebo iným rubrikám.

Dúfame, že prijmete nový dizajn Ekolistov ako milú malú kozmetickú zmenu, ale najmä dúfame, že prijmete našu väčšiu (tiež len "kozmetickú") zmenu. Názov Spoločnosť priateľov Zeme a srdiečkové logo sme taktiež ponechali starému roku a začíname vystupovať ako Priatelia Zeme - SPZ. Aj keď sme mali náš názov radi (a hlavne bude možno podaktorým ľúto za srdiečkom v planéte), málokto vedel, dokonca aj z vás, členov, že patríme do siete 3 organizácií Priateľov Zeme Slovensko, a že sme členom najväčšej medzinárodnej federácie environmentálnych organizácií Priatelia Zeme (Friends of the Earth). V týchto časoch, keď obchodné loby stále silnejšie tlačia na vlády a presadzujú svoje požiadavky, cítime potrebu vystupovať s určitou váhou a aj zmena názvu a loga upozorní na to, že sme súčasťou silnej, rešpektovanej a úspešnej medzinárodnej siete organizácií. Do našej asociácie Priatelia Zeme Slovensko patria organizácie Priatelia Zeme - CEPA a VLK, o ktorých činnosti vás tiež budeme v Ekolistoch informovať.

S týmito zmenami prichádzame do nového roku, lebo keď sa mení rok, podľa tvrdení astrológov, numerológov, ... nás s ním čakajú aj nové vplyvy, výzvy a riziká. Dokonca rok kohúta, ktorý sa začal v Číne, žičí rozhodnosti a zmenám obzvlášť. Či veríme týmto ezoterickým vedám alebo nie, človek prechádza rôznymi obdobiami a zmena v jeho živote je veľmi dôležitým činiteľom rastu, rozvoja, zmúdreňia. Zmenu by sme mali s ľahkosťou prijať, keď pocítíme, že je na ňu čas a vydať sa do neznáma, ktoré nás vždy obdarí. Mnohým ľuďom sa zdá, že vonkajšie zmeny vo svete (technologický pokrok...) idú príliš rýchlo a aj keď možno pochybovať o ich pozitívnom vplyve na plnohodnotné žitie, je tu akýsi tlak na poddanie sa týmto zmenám. Nemyslím si, že prejavom inteligencie či morálnosti človeka je stopercentné, bezvýhradné prijatie zmien a ich využitie. Najmä ak zmeny nie sú v súlade s naším vnútrom, môžeme sa k nim stavať rôzne, podľa uváženia každého z nás.

My, Priatelia Zeme - SPZ, vystupujeme proti všetkým zmenám, ktoré ohrozujú život Zeme, rastlín, živočíchov a slúžia len na materiálne obohatenie skupiny ľudí. Snažíme sa konať a podniknúť ľudí k čo najrýchlejšiemu rozhybaniu mysle aj činov a dosiahnuť tak inú zmenu pre šťastné a tolerantné spolužitie všetkých foriem života. Nevidíme riešenie v úteku do minulosti (niekto nazýva všetkých ekológov "tí z jaskyne"), ale snažíme sa hľadať východisko v prítomnosti.

Želáme vám v tomto roku (ktorý sa začína podľa našich predkov Slovanov jarnou rovnodennosťou) veľa krásnych zmien na ceste za vašimi snami a spokojnosťou.

Ivana Machová

**Spoločnosť
priateľov Zeme**

**Priatelia
Zeme
SPZ**

Spoločnosť priateľov Zeme od februára 2005 zmenila svoj názov na Priatelia Zeme - SPZ. Spolu s názvom došlo aj k zmene loga - z pôvodného srdca s planétou na kruhový symbol - logo medzinárodnej federácie Priatelia Zeme (Friends of the Earth International - FoEI). Slovenským zástupcom FoEI je asociácia Priatelia Zeme, zložená z 3 občianskych organizácií pre ochranu životného prostredia: Priatelia Zeme - SPZ, Priatelia Zeme - CEPA (do januára 2005 pôsobiaca pod názvom Centrum pre podporu miestneho aktivizmu - Udržateľná ekonomika). Pridruženým členom je Lesoochranárske zoskupenie VLK. Členské organizácie slovenských Priateľov Zeme sa rozhodli pre posilnenie vplyvu a poznateľnosti asociácie Priatelia Zeme používať jednotné medzinárodné logo a názov "Priatelia Zeme", za ktorým členská organizácia použije už len skratku vyjadrujúcu jej identitu (v našom prípade skratka bývalého názvu).

Pomôžte získať 2% z daní pre Priateľov Zeme - SPZ ...

Možno ste si všimli, že k Ekolistom sú priložené aj tlačivá na poukázanie 2% z daní. Aj tento rok sú pre nás prostriedky z 2% veľmi potrebné a budeme vám vďační, keď sa rozhodnete venovať ich Priateľom Zeme - SPZ. Radi by sme sa tiež poďakovali všetkým minuloročným darcom a aj tým, ktorí povedali o tejto možnosti svojim známym, hoci 2% venovať nemohli.

Chceli by sme vás oboznámiť, ako sme 2% z dane využili v roku 2004. Aj tieto aktivity, ktoré Priatelia Zeme - SPZ realizovali v roku 2004, boli sčasti uskutočnené vďaka 2% z vašich daní:

- pomohli zaviesť a zlepšiť triedený zber odpadov pre recykláciu a kompostovanie v 21 mestách a obciach SR, zrealizovali 67 osobných návštev obcí spojených s odborným poradenstvom, distribuovali množstvo odborných informačných materiálov a letákov do desiatok obcí
- zabránili podvodu, ktorý mal za cieľ oslabiť environmentálnu legislatívu, konkrétne znemožniť zálohovanie jednorazových nápojových obalov
- pomáhali sme obciam ohrozeným výstavbou spaľovní, skládok odpadov a viedli kampaň za ich nahradenie lepšími alternatívami
- iniciovali sme aktivity na 198 školách: 67 z nich vďaka Priateľom Zeme - SPZ zaviedlo separovaný zber a 27 si zriadilo kompostovisko
- zrealizovali sme 50 prednášok pre verejnosť, školy, samosprávy, desiatky osvetových informačných stánkov po celom Slovensku
- zrealizovali sme 6 odborných seminárov pre zástupcov obcí,

firiem...

- vydali sme 152 400 kusov informačných materiálov s praktickými radami ako znižovať odpady, 2 odborné príručky pre samosprávy
- vyrobili sme a venovali 70 kompostovacích zasobníkov obyvateľom Kosíc

Aj v budúcnosti sa budeme snažiť čo najlepšie využiť vaše prostriedky z 2% z daní.

Ivana Machová

Ako môžete pomôcť získať 2% z daní pre Priateľov Zeme SPZ ?

- oslovte rodičov, známych, kolegov ... rozdajte im tlačivá
- oslovte majiteľov - vedúcich firiem, aby za firmu poukázali v daňovom priznaní 2% z dane, porozmýšľajte, či máte v rodine alebo medzi známymi niekoho, kto by vedel presadiť, aby firma ako právnická osoba venovala 2% pre Priateľov Zeme - SPZ
- umiestnite letáky s potrebnými tlačivami na frekventované miesta (knížnice, čakárne, čajovne, mestské a miestne úrady)
- urobte nástenku o Priateľoch Zeme - SPZ a možnosti venovať 2% na mestskej vývesnej tabuli, vo firme, na úrade
- potrebné tlačivá vám radi zašleme, alebo si ich môžete stiahnuť z www.priateliazeme.sk/spz

Nové Tatry

O budúcnosti Tatier má rozhodnúť celá spoločnosť

Podľa signatárov výzvy Nové Tatry je kalamita dôsledkom chýbného hospodárenia na poškodenom území. Nielenže sa v minulosti drasticky zmenila štruktúra tatranských lesov a lesní hospodári na veľkej časti premenili prirodzené lesy na smrekové monokultúry, ale ani do posledných chvíľ nebola snaha tento stav zmeniť.

Zodpovední manažéri neustále žiadali o výnimky na ťažbu v navrhovanej A a B zóne TANAP-u (v rezerváciách TANAP-u bola naplánovaná riadna hospodárska ťažba viac ako 80 000 m³) namiesto toho, aby premieňali štruktúru zóny C, kde k tomu mali všetky legislatívne podmienky.

Fakt, že zo zóny A navrhovanej Správou TANAP-u (25 331 ha lesa) bolo poškodených asi 490 ha (2% lesa zóny A) a absolútna väčšina poškodenia (13 000 ha) sa dotkla zóny C a časti zóny B podľa tohto návrhu (les v TANAP-e má rozlohu asi 50 000 ha), dokazuje, že prirodzené procesy vytvárajú podstatne stabilnejšie lesy ako človek.

Výzva Nové Tatry, pod ktorú sa môžu podpísať občania, navrhuje okamžite prijať zonáciu TANAP-u vypracovanú a predloženú Správou TANAP-u v roku 2003 (za absolútne

neprijateľný považuje návrh predložený Štátnymi lesmi TANAP, ktorý uvažuje s ťažbou na území 98,7 percent lesov), na území TANAP-u nepripustiť používanie pesticídov a ďalej uvádza konkrétne návrhy pre jednotlivé zóny, pričom zónu A navrhuje ponechať bez akéhokoľvek zásahu.

Signatári tejto výzvy opakujú, že za najväčšie nebezpečenstvo pre Tatry považujú aktivity vlády, ktorá prostredníctvom Vládneho výboru pre obnovu a rozvoj Vysokých Tatier chce bez akejkoľvek celospoločenskej diskusie zmeniť charakter národného parku a dať na tomto území priestor veľkým finančným skupinám presadzujúcim investície do nových hotelov, zjazdoviek a golfových ihrísk. Vyzývame občanov, ktorým leží na srdci osud nášho jedinečného prírodného klenotu, aby tieto aktivity nepodporovali a pripojili sa k protestu mimovládnych organizácií podpisom pod výzvu Nové Tatry.

Signatármi výzvy je 93 organizácií zo Slovenska, medzi nimi Lesoochranárske zoskupenie VLK, PREDATOR, Greenpeace, WISE, Za matku Zem, CEEV Živica, BROZ, SOVS, Nadácia Ekopolis...aj Priatelia Zeme - SPZ.

Ako môžete pomôcť?

Stiahnite si petíciu z www.nasetatry.sk a pomôžte zbierať podpisy.

WTO, ruky preč od nášho jedla!

George Bush zneužíva Svetovú obchodnú organizáciu (WTO), aby Vám nanútil geneticky modifikované produkty. Aby nanútil GMO produkty svetovému trhu, George Bush podal sťažnosť na pôde WTO (Svetová obchodná organizácia) voči EÚ za blokovanie obchodu formou obmedzení, ktoré

EÚ uvalila na GMO. Ak uspejú, tak nielen EÚ bude prinútená akceptovať geneticky modifikované potraviny a poľnohospodárstvo, ale aj zvyšok sveta.

Ako môžete pomôcť?

Podpíšte občiansky protest na www.bite-back.org/sk

Palárikovo

alebo „prečo to niekde funguje a niekde nie“

V predchádzajúcom čísle spravodaja Ekolisty sme vám predstavili novú kampaň Priateľov Zeme - SPZ pod názvom „Smerovanie k nulovému odpadu“. U ľudí, ktorí niečo podobné počujú prvýkrát, vyvoláva úsmev na tvári. Myslia si, že je to len nespĺniteľný cieľ ekologov.

Preto sme sa rozhodli poukázať na príklad, ktorý je reálny, je ľahko overiteľný a potvrdzuje, že aj na Slovensku sa táto moderná koncepcia môže udomáčniť a rozvíjať sa.

Obec Palárikovo má nepochybne jeden z najlepších, ak nie najlepší systém riešenia odpadového hospodárstva na Slovensku. Skutočne potvrdzuje, že "kde je vôľa, tam je cesta". Príklad Palárikova úspešne rúca od základov mýty typu "ľudia nemajú záujem", "je nedostatok odberateľov", "je to finančne neúnosné"..., ktoré používajú mnohí predstavitelia miestnych samospráv na zakrytie svojho nezájmu, neschopnosti a na konzervovanie súčasného negatívneho stavu nakladania s komunálnymi odpadmi.

Koncepcia smerovania k nulovému odpadu v obci Palárikovo

Lokalizácia obce

Obec Palárikovo sa nachádza 14 km od okresného mesta Nové Zámky. V súčasnosti má 4 380 obyvateľov, ktorí bývajú v 1 618 bytových jednotkách, z toho je 1 165 rodinných domov so záhradkami a 34 bytových domov, v ktorých býva cca 600 obyvateľov.

Prečo zmena?

Veľmi významným podnetom pre zmenu systému nakladania s odpadmi v tejto obci (do roku 1999 všetok odpad skládali), bola zmena odpadovej legislatívy SR, ktorá na jednej strane neumožnila prevádzkovanie starej obecnej skládky a na strane druhej stanovila pre obce množstvo povinností, ale aj nových možností.

Prvým krokom bolo vykonanie analýzy vtedajšieho stavu. Základom bol rozbor odpadov, pri ktorom sa zistilo percentuálne zloženie odpadu. Ukázalo sa, že objemovo najväčšou zložkou sú biologické odpady, ktoré boli zastúpené až 30%. Nasledovali PET fľaše 25%, papier 15%, sklo 5%, ostatné plasty 5%... Potvrdilo sa aj, že nosenie vytriedených zložiek odpadu do miestnych zberných surovín využíva len malá časť obyvateľov, a to i napriek ich pravidelnej 17 ročnej propagácii obecným úradom.

Zistenia viedli k týmto záverom:

- že je ekonomicky neúnosné a neefektívne vozit' využiteľné zložky z odpadu na skládku. Navyše vzdialenosť od najbližšej skládky a ceny za uloženie odpadu na tejto skládke boli niekoľkonásobne vyššie ako doteraz,
- že je potrebné zaviesť taký systém zberu odpadu, ktorý by bol pre ľudí maximálne pohodlný, ale po ekonomickej stránke pre obec zvládnuteľný

foto: Separovaný zber na cintoríne

foto: Komunitné kompostovisko pri panelákovvej zástavbe

Aktivity

V roku 2000 začali prostredníctvom obecných novín, pravidelných vysielaní relácií do miestneho rozhlasu, letáčikmi, prednáškami a besedami na školách propagovať domáce kompostovanie. Tomu sa venovalo veľké úsilie, pretože biologické odpady, ktoré sa dajú kompostovať, boli najväčšou zložkou komunálnych odpadov. Na podporu kompostovania obec zakúpila štiepkovač a pre občanov v čase orezávok zabezpečuje drvenie konárov.

Neskôr spracovali nový systém nakladania s odpadmi, ktorý je jednoduchý, má nízke zriaďovacie náklady, je dostatočne motivačný pre pôvodcov odpadu, ale hlavne je vysoko účinný, čo sa týka výťažnosti a zapojenosti obyvateľstva. Predtým, než začali v obci s postupným zavádzaním separovaného zberu, uskutočnili prieskum trhu potenciálnych odberateľov vyseparovaných druhotných surovín. Do roku 2004 zaviedli separovaný zber papiera a lepenky, viacvrstvových kombinovaných materiálov, skla, plastov, kovových obalov, elektronického šrotu, opotrebovaných pneumatík, opotrebovaných autobatérií a akumulátorov, káblov, veľkoobjemových odpadov, nebezpečných odpadov, drobných stavebných odpadov. Na všetky tieto komodity majú zmluvných odberateľov.

Pre domácnosti sa zaviedol vrecový systém zberu (3 vrecia/domácnosť). Od obyvateľov sú vytriedené zložky odvázané jedenkrát za 2 mesiace. V čase zberu je možné vyložiť k zbieraným vreciam aj ostatný vytriedený odpad, a takisto veľkoobjemový odpad. Separovaný zber sa postupne zaviedol do všetkých inštitúcií (Obecný úrad, ZŠ s MŠ, Pošta, Poľnohospodárske družstvo, Lesný závod...), predajní a reštaurácií, ale aj na miestnom cintoríne, čo je slovenská rarita.

Na podporu separovaného zberu a zvýšenie komfortu pre obyvateľov bol v obci zriadený zberný dvor, kde môžu obyvatelia bezplatne nosiť podľa potreby všetky vytriedené zložky KO. Po ukončení rekonštrukcie zberného dvora sa plánuje v jeho priestoroch aj zriadenie sektora ešte funkčných vecí, ktoré si obyvatelia budú môcť prísť zdarma prevziať - drobná technika, biela technika, nábytok a pod. V roku 2004 sa zriadili aj 2 obecné kompostoviska na kompostovanie odpadu z údržby verejnej zelene a zvyškov biodpadu od obyvateľov (ak si ho z nejakého dôvodu nevedia doma skompostovať).

Veľkú pomoc pri informačných aktivitách poskytla Spoločnosť pre rozvoj ekologického vedomia, ktorá vznikla pri obecnom úrade, referáte ŽP. Päťdesiatpäť mladých ľudí pomáha pri výrobe informačných materiálov, realizácii informačných aktivít, na brigádach a pod.

Veľký dôraz sa kladie na neustále sa opakujúce informačno - propagačné kampane zamerané na separovaný zber, kompostovanie, predchádzanie vzniku odpadu, opätovné používanie. Realizujú sa prednášky a výchovné akcie na školách, motivačné súťaže, burza šatstva a pod.

Výsledky

Propagovaním domáceho kompostovania od roku 2000 a separovaním komunálneho odpadu od roku 2002 sa docielilo zníženie množstva KO zneškodňovaného skládkovaním postupne z 1 250 t ročne na 480 t ročne (predpoklad na rok 2004). To predstavuje vyše 60% zníženie za 4 roky.

Vďaka neustálemu prieskumu odberateľov, vysokej zapojenosti obyvateľov, dobre vytriedenej surovine a ďalším dôležitým faktorom je separovaný zber v Palárikove ziskový, a to aj napriek tomu, že poplatok za odpady patril v minulom roku medzi najnižšie v SR (berieme do úvahy iba poplatky, ktoré odrážali skutočné náklady na odpadové hospodárstvo v obci). Od januára 2005 je v Palárikove zavedený množstevný zber zmesových odpadov. Cena za jeden vývoz 110 litrovej nádoby je 30 Sk.

Do separovaného zberu odpadov sa pravidelne zapája neuveriteľných 98% obyvateľov, čo na Slovensku nemá obdobu. Množstvá vyseparovaných surovín sú uvedené v *tabuľke 1*.

Obec Palárikovo v rámci rozširovania dobrej myšlienky vypracovala projekt Integrovaného regionálneho systému separovaného zberu. Do systému, ktorý sa začal realizovať od februára 2004, je zmluvne zapojených 28 obcí (Palárikovo, Jatov, Rastislavice, Tvrdošovce, Komoča, Veľký Kýr, Černík, Komjatice, Mojzesovo, Ivánka pri Nitre, Selice, Podhájska, Trávnica, Radava, Bardoňovo, Dedinka, Pozba, Maňa, Dolný Ohaj, Hul, Jasová, Kmeťovo, Dvory nad Žitavou, Nesvady, Kráľova nad Váhom, Dulovce, Vlkaš,

foto: Separovaný zber na obecnom úrade

Trnovec nad Váhom). Recyklačný fond podporil tento projekt financiami, ktoré slúžia na vybudovanie regionálneho zberného dvora.

Dosiahnuť vyššie popísané výsledky by sa s veľkou pravdepodobnosťou nepodarilo bez veľkého a dlhotrvajúceho nadšenia zodpovedných pracovníkov v obci na čele s „hnačím motorom“ Ing. Ivetou Markuskovou, ktorá svoju prácu berie ako poslanie a nie záťaž. Je potrebné ešte zdôrazniť, že aktivity pre znižovanie množstva skládkovaného odpadu začala robiť obec Palárikovo úplne sama, z vlastných prostriedkov, s vlastnými ľuďmi.

Palárikovo je prvou slovenskou obcou, ktorá sa prihlásila ku koncepcii Smerovanie k nulovému odpadu. V súčasnosti sa pracuje na tvorbe Akčného plánu, ktorý bude podkladom pre ďalšie aktivity, ktoré zabezpečia ešte väčšie zníženie tvorby zmesového komunálneho odpadu končiaceho na skládke.

Tab. 1.: Vytriedené množstvá surovín podľa jednotlivých rokov a surovín

Názov druhu odpadu	Množstvo za rok 2002 v [t]	Množstvo za rok 2003 v [t]	Množstvo za rok 2004 v [t]
Papier, lepenka	52	63,6	83
Viacvrstvé komb. materiály	22	42,6	34
Plasty	14	17,3	60
Sklo	-	20,4	32
Kovové obaly	15,9	2,6	4
Elektronický šrot	1,5	4,5	25
Opatrebované pneumatiky	-	-	20
Opatrebované akumulátory a autobatérie	3,5	12,7	7
S p o l u:	118,6	174,8	265

Príklady iných svetových miest a regiónov, ktoré pristúpili na koncepciu smerovania k nulovému odpadu:

Canberra, Austrália (270 tisíc obyvateľov): austrálske hlavné mesto si v roku 1996 vytýčilo cieľ do roku 2010 znížiť množstvo odpadov na nulu a premeniť dve skládky na recyklačné a kompostovacie centra. Zatiaľ sa podarilo znížiť množstvo skládkovaných odpadov o 51%. Recyklácia sa oproti roku 1995 zvýšila o 80%. Miestna skládka pripomína skôr priemyselný park ako klasickú skládku.

San Jose, Kalifornia (850 tisíc obyvateľov): 60% materiálu z jednotlivých domácností je

recyklovaných alebo znova používaných. Došlo k zníženiu množstva skládkovaných komunálnych odpadov o 47%. Obchody dostávajú finančnú podporu na redukciu odpadu.

Guelph, Ontario, Kanada (100 tisíc obyvateľov): na skládke nekončí 58% materiálu, avšak na skládku priamo z kontajnerov nepríde vôbec žiaden odpad. Obec používa mokrú-suchý systém zberu, ktorého sa zúčastňuje 98% obyvateľov.

Belleville - provincia Ontario, Kanada (40 tis. obyvateľov): zníženie množstva skládkovaných odpadov o 63%.

Sydney - provincia Ontario, Kanada (17 tis. obyvateľov): zníženie množstva skládkovaných odpadov o 69%.

Trenton - provincia Ontario, Kanada, (15 tis. obyvateľov): zníženie množstva skládkovaných odpadov o 75%.

Belleville, Sydney a Trenton sú súčasťou programu Blue Box 2000. Na uliciach sa zbiera 20 rôznych materiálov. Využívajú systém platby za množstvo a motivujú tak občanov kompostovať na svojich záhradách (zapája sa 65% občanov).

Bellusco - Taliansko, malé mestečko (6 tis. obyvateľov) neďaleko Milána: znížilo množstvo skládkovaných komunálnych odpadov o 73%.

Gazzo - Taliansko, obec (3 tis. obyvateľov) neďaleko Padovy: znížila množstvo odpadov o 81%.

Plechovka koly a "racionálnosť" súčasného ekonomického myslenia

Súčasný ekonomický systém je vychvaľovaný ako vrchol racionálnosti, objektívnej spravodlivosti a nestrannosti. Považuje sa za samozrejmé, že ak sa trhu nebudú klásť byrokratické či politické prekážky, VŠETKO vyrieši, o všetko sa postará a ešte aj prírodu ochráni najúčinnšie. Pozrime sa, ako neuveriteľne "efektívne" neviditeľná ruka trhu rieši výrobu a predaj plechoviek koly (piva a iných nápojov).

Šokujúcu prípadovú štúdiu o zložitosti priemyselného metabolizmu priniesli James Womack a Daniel Jones vo svojej knihe „Zoštíhľujúce myslenie“, v ktorej mapujú zrod a cesty jednej plechovky anglickej koly. Samotná plechovka je nákladnejšia a zložitejšia na výrobu ako nápoj v nej.

V Austrálii sa vyťaží bauxit a prevezie sa do továrne, kde prejde chemickou redukciou. Tento pol hodiny trvajúci proces prečistí každú tonu bauxitu tak, že z nej vznikne pol tony oxidu hlinitého. Keď sa ho vyrobí dostatočné množstvo, naloží sa na nákladnú loď s rudou a prevezie sa do Švédska alebo do Nórska, ktorých hydroelektrárne poskytujú lacnú elektrinu. Po mesiaci cesty cez dva oceány zvyčajne ešte leží približne dva mesiace pri taviacej peci.

Pec potrebuje štyri hodiny na to, aby každú tonu oxidu hlinitého zmenila na pol tony hliníka v podobe desaťmetroých ingotov. Tie sú po dvoch týždňoch upravovania prevezené do valcovní vo Švédsku alebo Nemecku.

Tam sa každý ingot zahreje na teplotu približne 500 °C a vyvalcuje tak, aby jeho hrúbka bola 3 mm. Tieto tabule sa stáčajú do deväť tonových rolí a prepravujú sa najprv do skladiska a potom na valcovacie stolice za studena v tej istej krajine alebo i inej, kde sa vyvalcujú tak, aby boli 10 krát tenšie a použiteľné pre výrobu. Hliník sa potom odošle do Anglicka, kde sa z tabulí vystihujú potrebné tvary a formujú sa do podoby plechoviek, ktoré sa potom umývajú, sušia, pokrývajú základnou farbou a potom ďalšou vrstvou, v ktorej sú zachytené informácie o výrobku. Plechovky sa potom lakujú, vybavajú sa prírubou (stále sú ešte bez vrchnáka), dovnútra sa nastrieka ochranná vrstva, ktorá chráni kolu pred koróziou plechovky a prechádzajú kontrolou. Plechovky sa potom ešte musia naložiť do paliet, previezť na vysokozdvížných vozíkoch a skladovať, pokiaľ nebudú potrebné. Potom sa odvádzajú do plniaceho

zariadenia, kde sa ešte raz vymývajú a čistia a potom sa naplnia vodou zmiešanou s ochuteným sirupom, fosforom, kofeínom a plynným oxidom uhličitým. Cukor pochádza z repných polí vo Francúzsku a má za sebou prevoz, mletie, rafináciu a ďalší prevoz. Fosfor pochádza z Idaha, kde sa ťaží z hlbokých povrchových lomov - pri tomto procese sa taktiež dostáva na povrch kadmium a rádioaktívne thórium. Ťažobná spoločnosť za 24 hodín spotrebuje na redukcii fosfátu do potravinárskej kvality rovnaké množstvo elektriny ako mesto so 100 000 obyvateľmi. Kofeín sa dováža z chemickej továrne do výroby sirupu v Anglicku.

Naplnené plechovky sa uzatvárajú hliníkovým vrchnákom s odtrhovacím uzáverom rýchlosťou 15 000 plechoviek za minútu, potom sa vložia do kartónových škatúl, ktoré dostanú príslušnú farebnú potlač a reklamnú informáciu. Kartóny sa vyrábajú z lesnej papieroviny, ktorá pochádza odniekiaľ zo Švédska, Sibíri alebo prastarých panenských lesov Britskej Kolumbie, v ktorých žijú medvede grizzly, rosomáci, vydry a orli. Plechovky sa opäť nakladajú na palety a prevážajú sa do regionálneho distribučného skladu a krátko potom do supermarketu, kde sa plechovka predá zvyčajne do troch dní. Spotrebiteľ si kúpi 355 ml fosfátmi ochutenej, kofeínom impregnovanej a karamelom dochutenej cukrovej vody.

Vypitie koly trvá niekoľko minút. Odhodenie plechovky sekundu. V Anglicku spotrebiteľia vyhodí 84% všetkých plechoviek, čo znamená, že keď k tomu pripočítame straty pri výrobe, priemerná miera hliníkového odpadu je 88%. Spojené štáty doteraz získavajú tri pätiny hliníka z panenskej rudy, na ktorú je potrebný dvadsaťnásobný energetický výdaj oproti recyklovanému hliníku. Zároveň však vyhadzujú také množstvo hliníka, ktoré by každé tri mesiace dokázalo obnoviť kompletný park amerického obchodného letectva.

Každý produkt, ktorý spotrebujeme, má podobnú skrytú históriu - nepísaný zoznam svojich materiálov, zdrojov i dopadov. Je tu tiež sprievodný odpad, ktorý vzniká jeho používaním a spôsobom jeho likvidácie. V Nemecku sa tejto skrytej histórii hovorí „ekologická batožina“. Množstvo odpadu sprevádzajúceho výrobu polovodičového čipu má 100 000 krát väčšiu hmotnosť ako čip, pri počítači typu laptop je to 4 000 krát väčšie množstvo odpadu. Na výrobu jedného litra noridského pomarančového džúsu sa spotrebujú dva litre benzínu a 1 100 litrov vody. Jedna tona papiera si vyžaduje spotrebu 98 ton rôznych zdrojov.

Text pochádza z knihy „Natural capitalism“ (Prírodný kapitalizmus) - P. Hawken, A. Lovins, L. Hunter Lovinsová. Český preklad vyšiel v nakladateľstve Mladá fronta, Praha 2003. Do slovenčiny preložil Radoslav Plánička.

Ako môžete pomôcť:

- uprednostňujte nápoje balené vo vratných (sklenených) obaloch
- pokúste sa vyhnúť nákupu plechoviek alebo iných jednorazových obalov
- napíšte výrobcovi svojho obľúbeného nápoja, aby ho začal ponúkať aj vo vratných obaloch
- skúste si pri nákupoch produktov položiť otázku „naozaj ho potrebujem?“

Priatelia Zeme k summitu "Bush - Putin" na Slovensku

Priatelia Zeme pri príležitosti summitu prezidentov U.S.A. a Ruska "Bush - Putin" v Bratislave usporiadali akcie, v ktorých poukázali na negatíva politiky týchto lídrov v oblasti ľudských práv, životného prostredia, medzinárodného práva. V dňoch 14.2. a 24.2. premietali v Bratislave a Košiciach filmové dokumenty nezávislých filmárov a Amnesty International zachytávajúce konkrétne prípady porušovania ľudských práv v ruských väzniciach, prípady obmedzovania slobody prejavu, a dokumenty o skutočnej cene vojenskej intervencie v Iraku. Zároveň odovzdali obom prezidentom otvorený list, v ktorom ich vyzvali na zmenu politiky. List uverejňujeme v pôvodnej verzii:

Vážený pán prezident Bush, vážený pán prezident Putin,

s poľutovaním konštatujeme, že politiku vašich krajín dnes viac ako princípy a záväzky plynúce z medzinárodného práva formujú úzke záujmy. Táto skutočnosť je o to znepokojujúcejšia, že by obe krajiny vzhľadom na svoju veľkosť a vplyv mohli slúžiť ako model pre zvyšok sveta. Vašu politiku charakterizuje nedostatok rešpektu voči medzinárodným štandardom v oblasti ľudských, sociálnych či environmentálnych práv. Minulosť poskytuje príliš veľa príkladov, kedy pri stretoch záujmov a zásad dostali prednosť záujmy.

Práva civilistov

Pán prezident Bush, Vaša administratíva viedla bez súhlasu Bezpečnostnej rady OSN vojnu proti Iraku. Amnesty International zdokumentovala prípady nezákonného zadržovania civilistov a prípady mučenia a zlého zaobchádzania. Americké vojská naďalej väznia tisíce ľudí v zadržovacích centrách po celej krajine napriek tomu, že formálne došlo k ukončeniu okupácie.

Pán prezident Putin, ruská armáda už niekoľko rokov vedie vojnu v Čečensku, kde dochádza k útokom na civilistov, čo prináša závažné porušovanie základných princípov medzinárodného humanitárneho práva. Prípady, keď by vojaci či dôstojníci skončili za zločiny proti civilistom pred súdom, sú zriedkavé.

Občianske a politické práva

Pán prezident Putin, v Ruskej federácii došlo k výraznému obmedzeniu nezávislosti médií, marginalizácii politickej opozície a k takmer nulovému posunu v riešení problému mučenia na policajných staniciach a šikany v armáde. Pokračujete v koncentrácii moci Kremľa a eliminácii politického pluralizmu. Ľudskoprávne organizácie upozorňujú na pokračujúce mučenie pri vypočúvaní podozrivých osôb na policajných staniciach a tiež na skutočnosť, že súdy akceptujú vynútené priznania.

USA už viac ako tri roky väznia na vojenskej základni Guantánamo, v rozpore so Ženevskými dohovormi, viac ako 500 občanov z približne štyridsiatich krajín. Väzni sú na základni držaní bez toho, aby bolo proti nim vznesené obvinenie. Nemajú možnosť kontaktu s príbuznými, ktorí o ich mieste pobytu často netušia.

Medzinárodné právo

Vaša administratíva, pán prezident Bush, si v medzinárodnej politike osvojila stratégiu striktného unilateralizmu, ktorej sprievodnou črtou je minimum rešpektu voči OSN a medzinárodnému právu. Washington siaha po ozbrojenej sile proti iným štátom bez súhlasu Bezpečnostnej rady OSN, ignoruje, blokuje a porušuje medzinárodné dohovory. Odmieťa Kjótsky protokol aj všeobecný zákaz atómového zbrojenia. Po Vašom nástupe do prezidentského úradu USA stiahli svoj podpis Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného súdu, ktorý má právomoc stíhať najzávažnejšie zločiny proti ľudským právam. Odvtedy sa Vaša krajina systematicky usiluje ochromiť fungovanie súdu v snahe zabezpečiť pred ním svojim občanom imunitu.

Právo na čisté životné prostredie

Hoci viac ako 150 miliónov Američanov žije v oblastiach so znečisteným ovzduším a viac ako 40 percent riek a jazier je príliš znečistených na to, aby sa dali využívať na rekreáciu a rybolov, otázku čistoty ovzdušia či vody vo Vašich verejných prejavoch, pán prezident Bush, neotvárate. Naopak, Vaša administratíva systematicky pracuje na oslabovaní legislatívy o ochrane životného prostredia. Škrťá výdavky na financovanie projektov na zvyšovanie čistoty vody. Priatelia Zeme upozornili na úsilie USA podkopať Environmentálny program OSN. Počas vlaňajšieho zasadnutia programu blokovala vláda USA všetky rozhodnutia, ktoré mohli túto inštitúciu posilniť. Jej existencia je kľúčová kvôli kontrole dodržiavania environmentálnych dohôd.

Vašou prioritou, pán prezident Putin, je ekonomický rozvoj. Priaznivé podmienky pre veľké firmy, najmä pre ťažobný priemysel, sú však často vytvárané na úkor kvality života a živného prostredia obyvateľov Ruska.

Ako zástupcovia mimovládnych organizácií sme presvedčení, že krajiny, ktoré sa označujú za demokratické, musia zakladať svoju politiku na dôslednom uplatňovaní ľudských, sociálnych a environmentálnych práv. Preto vás ako prezidentov USA a Ruskej federácie vyzývame, aby ste sa namiesto podkopávania týchto práv, začali zasadzovať za ich dôsledné uplatňovanie a aby ste aktívne podporovali iniciatívy, ktoré vedú k ich posilneniu na medzinárodnej úrovni.

Katarína Bartovičová
Amnesty International

Juraj Zamkovský
Priatelia Zeme

Priatelia Zeme za lepšiu legislatívu EÚ o chemikáliách

Priatelia Zeme Európa (Friends of the Earth Europe) usporiadali 17.- 20. 1. 2005 akcie k pripravovanej novej chemickej politike EÚ - REACH (registrácia, posudzovanie a autorizácia chemikálií). Prvú časť tvoril dvojdňový seminár pre 40 zástupcov členských organizácií Priateľov Zeme z krajín EÚ. Slovenských Priateľov Zeme - SPZ zastupoval Ladislav Hegyi.

19.1. sa účastníci akcie zúčastnili hringu Výboru pre životné prostredie Európskeho parlamentu (EP) o REACH. Na hringu prezentoval argumenty za Priateľov Zeme a ďalšie občianske organizácie Stefan Scheuer. Žiaľ, z 19 prednášateľov tvorili väčšinu zástupcovia chemického priemyslu a ďalších priemyselných odvetví. Občianske ekologické organizácie mohli zastupovať dvaja, lekárske združenia jediný vedec. Našťastie sa niektoré obchodné a priemyselné firmy, najmä škandinávské, začínajú správať zodpovedne, podporili prísnejšiu podobu REACH, napr. Mark & Spencer.

Zvyšný čas venovali rokovaniu s poslancami EP. Oboznamovali ich s problémami s chemikáliami a návrhmi Priateľov Zeme pre

zlepšenie. Súčasné problémy možno zhrnúť nasledovne:
 - Chýbajú informácie o zdravotných a ekologických dopadoch cca 95% požívaných chemikálií. Z chemikálií uvádzaných na európsky trh v najväčšom množstve (nad 1000 ton rok) nie sú známe zdravotné a ekologické riziká až u 86%.
 - Neexistuje účinný spôsob regulácie a náhrady škodlivých chemikálií. Testy objavili škodlivé chemikálie v telách ľadových medvedov, vo vajčkách orlov, v materskom mlieku žien, tisíce robotníkov muselo predčasne odísť do dôchodku pre zdravotné problémy spôsobené aj chemikáliami. Pri teste WWF sa spomedzi 78 nebezpečných chemikálií našlo 90% z nich v telách ľudí (PCB, PBDE, brómové spomaľovače horenia...). Ich vysoké hodnoty malo až 49% ľudí,

stredne 27%, minimálne len 9%.

Priatelia Zeme presadzujú doplnenie REACH o zmeny pre zdravie ľudí a prírody:
 - Doplniť princíp náhrady škodlivých chemikálií bezpečnými alternatívami, ak sú dostupné na trhu
 - Právo verejnosti na informácie a rovnaké podmienky aj pre dovozcov na trh EÚ

Ako môžete pomôcť ?

Pošlite list, email poslancom Európskeho parlamentu za Slovensko a požiadajte ich, aby hlasovali za REACH a vyššie uvedené požiadavky Priateľov Zeme. Využite stránky www.chemicalreaction.org

Koľko dioxínov je v potravinách v okolí Košíc ?

Ľudia žijúci v okolí košickej spaľovne odpadov budú môcť vďaka Priateľom Zeme - SPZ zistiť, či ich potraviny obsahujú vysoko jedovaté chemikálie - dioxíny.

Priatelia Zeme - SPZ zorganizovali odber slepačích vajec od piatich chovateľov z obcí dotknutých prevádzkou košickej spaľovne. Vzorku zašlú na analýzu do akreditovaného laboratória v Českej republike.

Cieľom akcie je získať aktuálne fakty o znečistení prostredia košickou spaľovňou komunálnych odpadov najnebezpečnejšími chemikáliami. Ide o perzistentné organické polutanty (POP). Tieto jedy dlhodobo odolávajú rozkladu a hromadia sa v tkanivách živých organizmov. Poškodzujú imunitný a hormonálny systém, zvyšujú počet prípadov rakoviny. Laboratórne testy budú zisťovať aj výskyt polychlórovaných bifenyllov a hexachlórbenzénu. Medzi najväčších producentov emisií dioxínov patria spaľovne odpadov. „Práve košická spaľovňa odpadov, ktorá je v prevádzke vyše desať rokov a je známa zastaranou technológiou, presahovala podľa dvoch meraní emisný limit EÚ pre dioxíny 70 až 330 násobne,“ upozornil predseda Priateľov Zeme - SPZ Ladislav Hegyi.

Čistejšou a lacnejšou alternatívou voči spaľovaniu je recyklácia, kompostovanie a prevencia vzniku odpadov. Napriek tomu vedenie mesta Košice a Kosit a.s., ktorá zabezpečuje odpadové hospodárstvo, investujú hlavne do rekonštrukcie spaľovne. Modernjšie technológie spaľovne odpadov síce skutočne môžu znížiť uvoľňovanie dioxínov zo spaľovne pod limit vyžadovaný EÚ, no eliminovať ich nedokážu.

Ďalšia riziková skládka odpadu dočasne zastavená

Počas roka 2004 sa objavil nový zámer presadiť výstavbu skládky odpadov pri obci Košické Olšany.

Miestni občania, obávajúci sa znečistenia svojho prostredia a zhoršenia kvality života, sa obrátili s prosbou o pomoc na Priateľov Zeme - SPZ. Tí im účinne pomohli zúčastniť sa povoľovacieho konania a podrobne, odborne preskúmať spolu s hydrogeológmi zámer skládky. Priatelia Zeme - SPZ odhalili dovtedy skryté riziká a legislatívne pochybenie zámeru skládky. Napríklad 1/3 územia je náchylná na zosuvy pôdy, ktoré by mohli porušiť tesnenie pod skládkou a spôsobiť únik toxických látok do okolitého prostredia. V zámere boli tiež nájdené vážne nedostatky, ktoré dávali ďalší otáznik nad bezpečnosť pre ľudí a prírodu. Plánovaná lokalita pre skládku, ktorá bola predložená v územnom konaní, je na inom mieste a o vyše 100% väčšia, než lokalita, ktorá sa pre tento zámer posudzovala podľa Zákona o posudzovaní vplyvov na prostredie. Podľa zákona sa však musia posudzovať vplyvy na prostredie pred povoľovacím konaním na konkrétnu lokalitu s konkrétnou kapacitou, a tá, nie iná, môže byť potom predložená na ďalšie konanie... Vďaka odbornej pomoci Priateľov Zeme - SPZ bolo konanie zastavené a investor zvažuje ďalší postup.

Ako môžete pomôcť ?

Zistíte, či vo Vašom alebo okolitom meste, obci je predložený zámer skládky alebo spaľovne odpadov. Ak áno, pomôžte miestnym občanom účinne sa zúčastňovať správnych konaní na ochranu záujmov zdravého prostredia. Užitočné informácie Vám na požiadanie zašlú aj Priatelia Zeme - SPZ.

Jesenná časť infoturné "Smerujme k nulovému odpadu"

16. septembra 2004 v Bardejove odštartovali Priatelia Zeme - SPZ jesennú časť informačného turné s názvom „Smerujme k nulovému odpadu“. Okrem Bardejova sa počas jesene mohli pri informačných stánkoch s Priateľmi Zeme stretnúť aj obyvatelia a návštevníci Levoče, Košíc, Prešova a Levíc. Od júna do októbra Priatelia Zeme - SPZ priebežne navštívili spolu 13 miest a hudobný festival Pohoda.

Cieľom infoturné bolo poskytnúť širokej verejnosti, ale aj zástupcom samospráv, informácie o možnostiach znižovania množstva odpadu, separovanom zbere, kompostovaní a ich environmentálnych i ekonomických výhodách. Okrem infostánkov a stretnutí s pracovníkmi samospráv Priatelia Zeme - SPZ pomáhali aj prakticky. Počas návštevy Levoče pomáhali spolu s aktivistami z Košíc a Popradu miestnej samospráve so zavádzaním separovaného zberu v domovej zástavbe. Okrem informovania o tejto levočskej novinke a jej prínosoch občanom rozdávali plastové vrecia na separovaný zber plastov, papiera a skla.

S obrovským záujmom okoloidúcich a miestnych médií sa infostánok Priateľov Zeme - SPZ stretol v Leviciach. Miestna samospráva

akciu zakomponovala do lokálnej informačnej kampane k separovanému zberu, ktorý v tom čase v Leviciach zavádzali.

Vďaka aktivitám tohto v poradí už štvrtého celoslovenského informačného turné Priateľov Zeme - SPZ a spolupráce s médiami sa podarilo rozšíriť myšlienku zmeny prístupu k odpadom - surovinám medzi tisíce (nielen) Slovákov. Priatelia Zeme - SPZ ďakujú všetkým aktivistom, ktorí pomáhali s realizáciou infostánkov. Špeciálne poďakovanie patrí Eliške Turkovej a Veronike Vávrovej, ktoré boli 2 týždne súčasťou infostánkového tímu Priateľov Zeme.

Celoslovenský týždeň aktivít pre menej odpadu

Zavádzanie separovaného zberu, budovanie kompostovísk, informačné stánky, prednášky, výlep plagátov, distribúciu materiálov a množstvo ďalších informačných a praktických aktivít realizovalo od 25. do 31. októbra 2004 viac ako 200 škôl, mimovládnych organizácií, skupín dobrovoľníkov a obcí na celom Slovensku.

Práve tento týždeň vyhlásili Priatelia Zeme - SPZ za celoslovenský týždeň aktivít pre menej odpadu s názvom „SMERUJEME K NULOVÉMU ODPADU - PRIDAJTE SA AJ VY!“. Hlavnou myšlienkou bolo zrealizovať a naštartovať po celom Slovensku čo najviac aktivít, ktoré priamo prispievajú k zníženiu množstva odpadov alebo zlepšia informovanosť verejnosti o problémoch spojených s produkciou odpadov a možných riešeniach.

Jedným z cieľov bolo aj prostredníctvom vyzývavého názvu osloviť širokú verejnosť, nielen zapojené školy, dobrovoľníkov a pod. Vďaka celoslovenskej medializácii a desiatkam verejných akcií sa tento zámer podarilo naplniť. Priatelia Zeme upozorňovali, že až 80% odpadov končí v našich smetných nádobách zbytočne. Informovali preto aj o možnostiach každého občana urobiť niečo pre zníženie množstva a škodlivosti odpadov s dôrazom, že najlepšie je začať práve v tento týždeň. A to napr. triedením odpadov v domácnosti, kompostovaním bioodpadov, preferovaním nápojov vo vratných obaloch, používaním recyklovaného papiera, trvácnej tašky a pod. Pre záujemcov boli pripravené aj podrobnejšie informácie na internetovej stránke www.spz.sk

Počas týždňa napr. 67 škôl zaviedlo alebo realizovalo separovaný zber, 27 si zriadilo školské kompostovisko, 8 škôl zorganizovalo burzu starého šatstva pre charitatívne účely, prostredníctvom zapojených subjektov sme rozdistribúovali cca 10 000 ks informačných letákov, plagátov...

Palárikovské stretnutie odpadárov

6. - 7. novembra 2004 sa v Palárikove uskutočnilo tretie celoslovenské stretnutie odpadárov. Medzi štyridsiatkou ľudí z MVO a aktivistov boli tentokrát aj zástupcovia viacerých obcí, ktorí sa rozhodli zmeniť nakladanie s odpadmi vo svojich obciach.

Keďže stretnutia sú určené pre tých, ktorí sa chcú dozvedieť niečo nové z odpadárskej problematiky, náplňou stretnutia boli prevažne prednášky a následné diskusie. Po stručnom prehľade odpadových aktivít v roku 2004 si účastníci mohli vypočúť a pozrieť prezentácie o systémoch priemyselného kompostovania, modelovom systéme separovaného zberu v Palárikove a regióne. Zaujímavou bola prednáška Mareka Kurinca z DESu o množstevných zberoch zmesového odpadu v Taliansku a na Slovensku, ktorých hlavnou myšlienkou je princíp „Plat' koľko vyhadzuješ“. Nielen pre študentov bola určená prednáška o tom, ako zaviesť a prevádzkovať separovaný zber na školách. Nedeľňajšie dopoludnie bolo vyhradené aktuálnym problémom spojeným so spaľovňami komunálneho a nemocničného odpadu na Slovensku, ako aj pripravovanej európskej chemickej politike REACH.

Okrem tradičných prednášok a diskusií bola súčasťou stretnutia aj exkurzia. Účastníci si tak po teoretických informáciách o palárikovskom „zázraku“ mohli priamo prezrieť priestory súčasného zberného dvora, obecného kompostoviska a priestory, kde sa vyzbierané suroviny dotriedňujú a lisujú. Predstavený nám bol aj nový regionálny zberný dvor, ktorého súčasťou by malo byť aj centrum pre opätovné používanie.

V rámci prednášok a diskusií odznelo množstvo podnetných informácií, ktoré nepochybne viacerí z nás využijú pri svojich praktických aktivitách. Nakoľko viacerých účastníkov zaujímajú aktivity, ktoré pomáhajú predchádzať vzniku odpadov, najbližšie stretnutie by malo byť zamerané predovšetkým na minimalizáciu vzniku a škodlivosti odpadov.

foto: GREENPEACE

Dotácie do jadrovej energetiky prešetrí Európska komisia

Mimovládne organizácie začiatkom februára napadli skrytú štátnu pomoc slovenskej jadrovej energetike, ktorá zaťažá všetkých spotrebiteľov elektriny.

K skrytej pomoci dôjde na základe vlnajúšieho rozhodnutia Vlády SR, že súčasný deficit v Štátnom fonde likvidácie jadrovoenergetických zariadení (ŠFLJEZ) bude vykrytý dodatočnými príspevkami spotrebiteľov.

Priatelia Zeme Európa a slovenské mimovládne organizácie Priatelia Zeme - CEPA a ZA MATKU ZEM preto zaslali podnet Európskej komisii, v ktorom žiadajú prešetriť výšku štátnej pomoci pre Slovenské elektrárne a.s. na odstavenie a likvidáciu jadrových elektrární a rádioaktívnych odpadov. Štátny podnik Slovenské elektrárne a.s. momentálne prevádzkuje šesť jadrových reaktorov a vláda sa ich chystá z väčšej časti privatizovať. Existujú obavy, že k skrytej štátnej pomoci môžu viesť aj ustanovenia doposiaľ utajených dokumentov o privatizácii Slovenských elektrární a.s. talianskym Enelom, ktoré upravujú zodpovednosť zmluvných strán za financovanie vyradovania a likvidáciu jadrových elektrární a nakladanie z jadrovým odpadom.

“Slovensku nesmie byť umožnené, aby poskytlo štátnu pomoc ktorá by tak výrazne zdeformovala trhové prostredie. Už úplne neprijateľná je skutočnosť, že ide o štátnu firmu, ktorá má byť sprivatizovaná. Všetky náklady súvisiace s jadrovou energetikou majú byť pokryté z výnosov jej výrobcov, a nie z dotácií pochádzajúcich z príplatkov vynútených od spotrebiteľov. Žiadame Európsku komisiu, aby si plnila povinnosti ktoré jej vyplývajú zo Zmluvy o Európskom spoločenstve a zabezpečila zablokovanie

foto: GREENPEACE

uvedeného plánu štátnej pomoci,” vyhlásil Mark Johnston z Priateľov Zeme Európa.

Vyradenie a likvidácia slovenských jadrových elektrární by mali stáť podľa štúdie ŠFLJEZ približne 145 miliárd korún. Podľa analýzy slovenskej mimovládnej organizácie Energia 2000 však ŠFLJEZ nezohľadnil faktory akými sú napríklad budúca inflácia či zmeny trhových cien, ktoré by mali tieto náklady zvýšiť až na 386 miliárd korún. V polovici roka 2004 bolo v ŠFLJEZ iba 11 miliárd korún. Veľká časť prostriedkov už bola použitá na vyradenie zhavarovanej bohunickej elektrárne A-1, ktorá do fondu neodviedla ani korunu.

Semináre Priateľov Zeme o recyklácii a šetrení peňazí pre obce

Praktické informácie o znižovaní vzniku a škodlivosti odpadov, motivačnom triedenom zbere pre recykláciu, šetrení peňazí občanov a obcí, boli prezentované na seminároch Priateľov Zeme - SPZ „Trvalo udržateľné nakladanie s odpadmi“.

Ukutočnili sa v druhom decembrovom týždni v Košiciach, Žiline a Palárikove a zúčastnilo sa ich 149 zástupcov samospráv a firiem nakladajúcich s odpadmi z celého Slovenska. Záštitu nad seminármi prevzal minister životného prostredia SR László Miklós. Povinnosti obcí, vyplývajúce z platnej legislatívy a možnosti financovania separovaného zberu prezentovali prednášajúci z Ministerstva životného prostredia SR a Recyklačného fondu. So skúsenosťami priamo z praxe sa s kolegami podelili zástupcovia obcí Palárikovo a Šurany. Priatelia Zeme - SPZ a Dubnická Environmentálna Skupina sa vo svojich prednáškach zamerali na praktické informácie ako zvládnuť realizáciu separovaného zberu, kompostovania, informačných kampaní, či zavedenie motivačných poplatkov za komunálne odpady, ale aj aktivít obcí podporujúcich opätovné používanie vecí.

Nechýbali ani informácie o moderných prístupoch k riešeniu odpadovej problematiky - koncepcii Smerovanie k nulovému odpadu a mechanicko-biologickej úprave odpadov.

Jednotlivé prezentácie si môžete stiahnuť z www.priateliazeme.sk/spz.

Priatelia Zeme zabránili podvodu v parlamente

Priatelia Zeme - SPZ v novembri 2004 upozornili poslancov Národnej rady SR na podvod, ktorým sa lobisti znečisťovateľov zo spol. Envi-pak snažili vyškrtnúť zo zákona o obaloch ustanovenie umožňujúce zálohovať ekologicky škodlivé obaly. Vytvorili by sa tým predpoklady pre väčšie znečisťovanie životného prostredia odpadmi z nápojových obalov.

Došlo by k tomu na základe oklamania poslancov NR SR, bez súhlasu a vedomia Ministerstva životného prostredia (MŽP). Envi-pak, založený a obhajujúci hlavne nadnárodných výrobcov nápojov (napr. Coca Colu) predložil poslancom návrh zmeny §7 ods. 3 Zákona o obaloch. Ten bol napísaný tak, že vyzeral len ako „kozmetická“ úprava jeho znenia. V skutočnosti by ho však úplne znefunkčnil, v podstate vyškrtol. To však mohli rozpoznať iba ľudia, ktorí veľmi podrobne, odborne poznajú legislatívu o obaloch, nie bežný poslanec. A to sa snažili zneužiť lobisti veľkovýrobcov nápojov. Ani v odôvodnení neuvádzali pravdu, operovali len malým upresnením znenia §7 ods. 3.

Ak by tento podvod znečisťovateľov prešiel, ministerstvo životného prostredia by už nemohlo zaviesť zálohovanie nápojových obalov pre vysokú mieru recyklácie. Vyškrtlo by sa kľúčové ustanovenie z dôležitého environmentálneho zákona, bez akejkoľvek diskusie a vedomia ostatných sektorov spoločnosti - samosprávy, občianskej spoločnosti, akademickej obce, bez odbornej argumentácie.

Problémom bol aj nedostatok času. Od presadenia tohto návrhu v parlamente do hlasovania o ňom ostával iba 1 týždeň. Priatelia Zeme okamžite zorganizovali hromadné zasielanie listov, rokovania s poslancami NR SR, informovali médiá. Vďaka intenzívnej kampani sa nakoniec podarilo tomuto ekologicky škodlivému podvodu zabrániť!

Svetové sociálne fórum - občiansky pohľad na globalizáciu

V posledný januárový deň sa skončilo najväčšie stretnutie ľudí a organizácií z celého sveta, ktorí sú presvedčení, že ekonomická globalizácia prehlbuje chudobu a vedie k čoraz väčšej nespravodlivosti. Svetové sociálne fórum v brazílskom Porto Alegre navštívilo v tomto roku 100-tisíc ľudí.

Účastníci fóra nevystupujú proti globalizácii ako takej. V oblasti výmeny informácií, ochrany prírody, medzinárodnej bezpečnosti či zabezpečenia ľudských a občianskych práv ju naopak vítajú. Kritizujú však globálne ekonomické procesy a upozorňujú, že dnešná podoba svetového obchodu prehlbuje chudobu a vedie k ekologickým škodám. Fórum opakovane vyzýva na odpustenie dlhov rozvojových krajín, na ktorom budujú svoj ekonomický úspech takzvané rozvinuté krajiny.

Priatelia Zeme počas jedného zo seminárov prezentovali novú publikáciu "Voda nie je tovar" o negatívnych dôsledkoch privatizácie vodárenských služieb. Obsahuje aj kapitolu o Slovensku, ktorej autorom je Roman Havlíček z organizácie Priatelia Zeme - CEPA. "Čoraz viac ľudí nemá na to, aby zaplatili za služby sprivatizovaných vodární. Kvalita vody ani dodávateľské služby sa pritom výrazne nezlepšili," hovorí Tatiana Roaová z kolumbijskej pobočky Priateľov Zeme.

zdroj foto: www.foei.org

Pomoc Indonézii by mala podporiť udržateľný život

Priatelia Zeme zaslali 9. februára Vláde SR a ministerstvu zahraničných vecí list, v ktorom upozorňujú, že pomoc oblastiam postihnutým tsunami by mala byť využitá na projekty, ktoré budú sociálne aj ekologicky udržateľné.

"Všetka pomoc by podľa nášho názoru nemala smerovať len do výstavby zničenej infraštruktúry. Mala by podporiť aj programy, ktoré do obnovy zapoja miestnych obyvateľov," konštatujú v liste Priatelia Zeme. Krajinou, ktorú katastrofa postihla najviac, je Indonézia. Doterajšie správy naznačujú, že priemyselný rozvoj v posledných desaťročiach viedol k zničeniu mangrovových lesov a koralových útesov. Namiesto nich sa tam začali vo veľkom pestovať ustrice. V dôsledku týchto zmien bol účinok tsunami ešte ničivejší. Pri obnove sa preto treba vyvarovať podobných chybných zásahov do životného prostredia. Do pomoci Priateľov Zeme sa môžu zapojiť aj obyvatelia Slovenska. Príspevky možno poslať na účet Priateľov Zeme - Slovensko odkiaľ budú cez bruselskú kanceláriu zaslané priamo na účet Priateľov Zeme Indonézia.

Názov účtu: Priatelia Zeme - Slovensko
Popis transakcie: "TSUNAMI"
Variabilný kód: 10012005
Adresa banky:
Tatra Banka, Hodžovo námestie 3, P. O. Box 42,
850 05 Bratislava 53
Číslo účtu: 2621779386/1100

zdroj foto: www.walhi.or.id

Klimatické zmeny budú jednou z tém návštevy G. W. Busha v Bruseli

Európska komisia vo februári predložila stratégiu boja proti klimatickým zmenám, ktorú na budúci mesiac prediskutujú vlády jednotlivých členských štátov. Upozorňuje v nej, že odhadovaná cena za dôsledky klimatických zmien prevyšuje náklady spojené s bojom proti nim.

"Stratégia by mala byť okamžite zavedená do praxe. Komisia v nej konštatuje, že dnešné investície do znižovania emisií znamenajú zníženie dôsledkov klimatickej katastrofy, za ktorú by sme v budúcnosti mali platiť všetci, vrátane Spojených štátov amerických," skonštatoval Jan Kowalzig z Priateľov Zeme Európa. Napätie medzi USA a EÚ podľa organizácie nepominie, pokiaľ sa Amerika nepripojí k boju proti globálnemu otepľovaniu. Ak sa totiž nič nezmení, možno nezvratné následky klimatických zmien očakávať za menej ako desať rokov. USA v roku 2001 odmietli Kjótsky protokol, ktorý vstúpil do platnosti 16. februára.

V tejto súvislosti je veľmi nezodpovedný postoj niektorých slovenských podnikov, ktoré vystúpili s požiadavkou, aby bol znížený limit na produkciu emisií, ktorý vyplýva z tzv. Národného alokačného plánu. Ten Slovensku schválila Európska komisia na jeseň minulého roka. Priatelia Zeme upozorňujú, že Slovensko napríklad vo využívaní obnoviteľných zdrojov energie výrazne zaostáva za inými krajinami EÚ.

zdroj foto: www.foei.org

domácnosť

Nevykurujeme odpadmi

Stále viac domácností žijúcich v rodinných domoch prechádza kvôli zdražovaniu plynu na vykurovanie tuhým palivom. V chladných mesiacoch sa tak tieto domácnosti môžu stať výrazným lokálnym znečisťovateľom životného prostredia vo vašej obci / meste.

Produkciu škodlivín vieme ovplyvniť tým, čo dávame do kotlov alebo pecí. Najlepšie je kúriť čistým drevom alebo kvalitným uhlím. Menej kvalitné uhlie obsahuje síru a znečisťuje ovzdušie oxidmi síry. Mnohé domácnosti však na vykurovanie používajú aj rôzne

komunálne odpady - plasty, textil, drevotriesku. „Moderným“ sa stalo spaľovanie PET obalov a igelitových vreciek (sáčkov) z PE. Dopomáhajú tomu aj neodborné články v rôznych médiách o neškodnosti spaľovania týchto odpadov. Je pravda, že pokiaľ spaľujeme iba čistý polyetylén (PE) alebo polyetyléntereftalát (PET) vzniká pri tom len oxid uhličitý a voda. To však platí iba pri dokonalom spaľovaní s vysokými teplotami. Podľa profesora Ducháčka z Vysoké školy chemicko - technologickej v Prahe v domácnosti tieto podmienky nie je možné dosiahnuť. Pri domácom spaľovaní je veľmi nízka teplota a pri horení sa uvoľňuje celý rad škodlivých látok.

Pozrime sa na niektoré:

Plasty:

Pri nedokonalom spaľovaní plastov vzniká jedovatý oxid uhoľnatý. Môžu vzniknúť aj monoméry jednotlivých

plastov: propylén (pri spaľovaní PP), etylén (PE), styren (PS). Sú jedovaté a majú na ľudské zdravie dlhodobu nepriaznivú účinky.

Najnebezpečnejšie je spaľovanie PVC - polyvinylchloridu, vzniká pri ňom kyselina chlorovodíková, jedovatý monomér vinylchlorid a karcinogénne dioxíny. Dym z PVC obsahuje aj jedovatý čpavok a ešte agresívnejší fosgén (bol využívaný v prvej svetovej vojne).

Textil:

Pri jeho spaľovaní vzniká čpavok a prudko jedovatý kyanovodík, ktorý už v malých koncentráciách vyvoláva škrabanie v krku, sčervenanie spojiviek a prudké bolesti hlavy.

Drevotrieska:

Spaľovaním môžu vzniknúť silne dráždivé fenoly.

Viac informácií o tom, prečo nespáľovať odpady v domácnosti, nájdete na www.priateliazeme.sk/spz

strava

Dary prírody

Za krátky čas sa skončí nadvláda zimy a žezlo prevezme jar. V záhradách, na lúkach a v lesoch začne rásť veľké množstvo najrozličnejších rastlín, ktoré budú svojou upokojujúcou zelenou farbou, okúzľujúcimi vôňami a pestrofarebnosťou kvetov blahodarne pôsobiť na naše zmysly. Ak sa naučíme pobývať v prírode využívať nielen na občerstvenie ducha a regeneráciu svalov, ale aj na objavovanie darov, ktoré veľká ríša rastlín nástojčivo ponúka vo forme potraviny plnej tajuplných, mocných, životodarných síl, nájdeme nový zatiaľ málo známy, resp. zabudnutý rozmer prírody. Pre ľudské telo môžu byť divo rastúce rastliny hlavne na jar veľkým prínosom predovšetkým vďaka svojej vysokej biologickej a nízkej energetickej hodnote. Predstavujú

prirodzené vitamínové, regeneračné a liečivé prostriedky.

Nízka energetická hodnota rastlín svedčí o nízkom obsahu tukov, cukrov a bielkovín. V divých rastlinách sa tieto zlúčeniny vyskytujú zväčša v mimoriadne priaznivých formách. Tuky vo forme nenasýtených mastných kyselín (tzv. vitamín F, ktorý zabezpečuje regeneráciu ciev), cukry v kombinácii rozličných druhov, hodnotné bielkoviny v niektorých rastlinách (najmä v žihľave, orechoch a hubách).

Z vitamínov nájdeme v planých rastlinách najmä vitamín C (šípky, lesné plody, listy), významný je obsah provitamínu A (rakytník, jarabina, šípky, lesné plody), ale aj vitamíny skupiny B (huby, šípky). Veľmi dôležitý je vysoký obsah rozličných minerálnych látok a stopových prvkov v biologicky aktívnej organickej forme, pre telo ľahko využiteľnej, najmä ak konzumujeme rastliny v surovom stave.

Prirodná dusená čakanka

500 g mladých čakankových pukov, 3 PL vody, 2 PL oleja, soľ.

Čakanku udusíme na oleji a osolíme. Podávame so šalátom, pokvapkanú majonézou, posypanú mletými orechami alebo strúhankou.

Šalát z divo rastúcich rastlín

300 g šalátových rastlín, 50 ml zálievky (napr. z oleja, citrónovej šťavy, vody, prípadne s troškou medu).

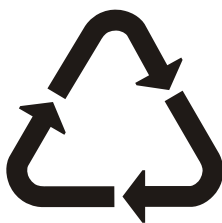
Rastliny nakrájame nadrobno a zmiešame so zálievkou. Obmeny: Môžeme pridať surovú cibuľu, surovú ale dusenú zeleninu, strukoviny, naklíčené semená, namiesto zálievky majonézu, kečup. Vhodné druhy: najlepšie zmes rozličných šalátových a koreninových vňatí (skorocel, čakanka, ďatelina, žerušnica, valeriána, loboda, sedmokráska, púpava, štiav, cesnačka, žihľava a pod.) Na okyslenie môžeme pridať kyslíčku alebo štiav. Na šalát používajme len úplne mladé lístky a výhonky. Žihľavu treba najprv obariť vriacou vodou.

Bylinkové maslo

125 g masla alebo rastlinného tuku (napr. Veto), 40 g nadrobno nakrájaných rastlinných vňatí, štipka soli. Suroviny dobre premiešame.

Vhodné druhy: materina dúška, majorán, bazalka, petržlen, kôpor, pažitka, medovka, cesnak medvedí, trochu šalvie alebo bedrovníka, žerušnica, zádušník, cesnačka a pod.

Separovaný zber

PET

HDPE

Pre uľahčenie správneho zaradenia materiálov podľa druhu ponúkame tabuľku, v ktorej sú označenia materiálov, z ktorých sú obaly vyrobené. Tieto písomné alebo číselné skratky sa nachádzajú na obaloch samostatne alebo v kombinácii s trojuholníkom.

Materiál	Písomný znak	Číselný znak
----------	--------------	--------------

Materiály z plastov

Polyetylén tereftalát	PET	1
Polyetylén vysokej hustoty	HDPE	2
Polyvinylchlorid	PVC	3
Polyetylén nízkej hustoty	LDPE	4
Polypropylén	PP	5
Polystyrén	PS	6

Materiály z papiera a lepenky

Vlnitá lepenka	PAP	20
Hladká lepenka	PAP	21
Papier	PAP	22

Materiály z kovov

Oceľ	FE	40
Hliník	ALU	41

Materiály z dreva

Drevo	FOR	50
Korok	FOR	51

Materiály z textilu

Bavlna	TEX	60
Vrecovina, juta	TEX	61

Materiály zo skla

Bezfarebné sklo	GL	70
Zelené sklo	GL	71
Hnedé sklo	GL	72

Kompozity

	C	
Papier a lepenka/rôzne kovy		80
Papier a lepenka/plasty		81
Papier a lepenka/hliník		82
Papier a lepenka/cínový plech		83
Papier a lepenka/plasty/hliník		84
Papier a lepenka/plasty/hliník/cínový plech		86
Plasty/hliník		90
Plasty/cínový plech		91
Plasty/rôzne kovy		92
Sklo/plasty		95
Sklo/hliník		96
Sklo/cínový plech		97
Sklo/rôzne kovy		98

Obal zložený z viacerých rôznych materiálov, ktoré nemožno od seba ručne oddeliť, je kompozit.

Kompozity sa označujú písomným znakom C/skratkou materiálu, ktorý prevažuje.

Napríklad obal z vrstvených materiálov nápojový obal (škatuľa na džús): hlavnou zložkou je papier (PAP), ďalej vrstva polyetylénu (PE) a vrstva hliníka (ALU), označenie bude C/PAP.

Význam separovaného zberu už v súčasnosti nie je potrebné veľmi zdôrazňovať. Popri nesporných ekologických prínosoch (šetrenie prírodnými zdrojmi, úspora energie...), sociálnych prínosoch (nárast zamestnanosti...), v poslednej dobe stále viac naberá na význame aj ekonomický prínos. Aby bilancia nákladov a príjmov v separovanom zbere bola čo najpriaznivejšia, je nevyhnutné, aby prebehla čo najdokonalejšia separácia už pri zdroji vzniku odpadu - v jednotlivých domácnostiach, rôznych prevádzkach, školách... A tu väčšinou nastáva problém v nedostatočnej informovanosti obyvateľstva. Málo ľudí vie, ako správne separovať, čo sa dá separovať, kde sa môže čo odovzdať, atď.

Nakoľko systémy zberu odpadov, možností odovzdania jednotlivých vyseparovaných zložiek, typy zberných nádob a surovín, ktoré sa do nich môžu ukladať, sa v jednotlivých obciach a mestách môžu výrazne odlišovať, nie je možné napísať jednotný návod, ako separovať pre celé Slovensko. Ako a čo môžete separovať v obci alebo meste, kde bývate, sa dozviete na vašom mestskom alebo obecnom úrade, popri prípade u firmy, ktorá separovaný zber prevádzkuje. V tomto článku uvádzam, čo je v súčasnosti (príp. v najbližšej dobe) obec povinná v rámci separovaného zberu zabezpečiť.

Obec je povinná:

- zabezpečiť priestor, kde môžu občania odovzdávať oddelené zložky komunálnych odpadov v rámci separovaného zberu (napr. sklo, kovy, papier, plasty, biologický odpad, textil...),
- zabezpečiť podľa potreby, najmenej dvakrát do roka, zber a prepravu objemných odpadov (napr. starý nábytok, koberce, kuchynské linky, umývadlá, vane, staré bytové jadrá...) na účely ich zhodnotenia alebo zneškodnenia, oddelene vytriedených odpadov z domácností s obsahom škodlivín (tzv. nebezpečné odpady, napr. staré monočlánky, autobatérie, lieky a liečivá, staré farby, riedidlá, laky, rozpúšťadlá, kyseliny, žiarivky, rôzne chemické prípravky, umelé hnojivá, chladničky a mrazničky, elektronický odpad, teplomery...) a drobných stavebných odpadov (drobné zmesi betónu, tehál, obkladačiek, dlaždíc, keramiky, atď. do množstva, ktorý je stanovený vo Všeobecne záväznom nariadení obce),
- od 1. januára 2010 zaviesť separovaný zber papiera, plastov, kovov, skla a biologicky rozložiteľných odpadov, urobiť aktivity, ktoré zabezpečia, že od 1.1.2006 sa nebude zneškodňovať (spaľovať alebo ukladať na skládku) biologicky rozložiteľný odpad zo záhrad a parkov, vrátane cintorínov a ďalšej zelene (aktivity môžu byť napr.: propagačno - informačná kampaň na rozvoj domáceho a komunitného kompostovania, zber bioodpadov a ich kompostovanie...)

Branislav Moňok

Ako môžete pomôcť:

- ak v obci nemáte zavedený separovaný zber, alebo je na nízkej úrovni, požiadajte o nápravu vášho starostu (primátora), popr. vami zvolených poslancov miestneho zastupiteľstva
- ak máte zavedený separovaný zber, tak ho v čo najväčšej miere využívajte a dodržiavajte pokyny prevádzkovateľa tohto zberu
- zaveďte triedenie odpadov vo vašej domácnosti, škole, zamestnaní...
- informujte o možnostiach separovaného zberu a jeho prínosoch vaše okolie
- začnite kompostovať biologické odpady

S Dr. Vandanou Shiva o globalizácii

Vandana Shiva z Indie je poprednou osobnosťou v súčasnom boji za trvalú udržateľnosť a sociálnu spravodlivosť. Dr. Shiva je riaditeľkou a zakladateľkou Výskumnej nadácie pre vedu, technológiu a ekológiu (The Research Foundation for Science, Technology and Ecology), sieť vedcov snažiacich sa o udržateľné poľnohospodárstvo a rozvoj. Je zakladateľkou hnutia Navdanya presadzujúceho diverzitu a používanie pôvodných semien. Je autorkou 13 kníh a nositeľkou množstva ocenení, vrátane alternatívnej Nobelovej ceny - ceny "skutočného žitia".

B. M.: Čo rozumiете pod pojmom globalizácia?

Dr. Vandana Shiva: Sú to pravidlá napísané Svetovou obchodnou organizáciou (WTO). Sú to pravidlá, ktoré znamenajú, že si nemôžete určiť svoju poľnohospodársku politiku. Nemôžete si určiť vaše clá. Nemôžete urobiť také rozhodnutia, aby ste zabezpečili jedlo pre vašich ľudí. Nemôžete tiež zabezpečiť, aby ľudia vo vašej krajine mali prácu. Rozhodne o tom trh a trh bude zvýhodnený na základe nespravodlivých nesymetrických pravidiel obchodu.

B.M.: Kto píše tieto pravidlá?

Dr. Vandana Shiva: Nanešťastie to nie sú vlády, aj keď ony sú členmi WTO. Pravidlá WTO sú vytvárané korporáciami. 4 nové oblasti, ktoré nikdy predtým neboli ponechané len trhu, v súčasnosti už trhu patria: poľnohospodárstvo, duševné vlastníctvo, služby a investície. Každá z týchto dohôd bola presadzovaná určitou skupinou firiem. Dohoda o poľnohospodárstve bola presadzovaná agro-biznisom. Dohoda TRIPS (o právach na duševné vlastníctvo) bola presadzovaná farmaceutickým priemyslom, biotechnologickým a zábavným priemyslom. Zmluva o službách bola presadzovaná finančníkmi a bankami. Teraz je silne presadzovaná vodárenskými spoločnosťami, ktoré chcú chápať obchod s vodou ako obchod so službami. Minulý týždeň som bola v Tehri (Tehri je hlavné mesto regiónu, kde Vandana žije) a stavia sa tam priehrada na rieke Ganga pre firmu Suez, ktorá bude zásobovať Dillí vodou.

B. M.: Je to projekt veľkej francúzskej korporácie Suez...

Dr. Vandana Shiva: Suez, najväčšia vodárenská spoločnosť, chce privatizovať Gangu. 100 000 ľudí bolo presťahovaných. Ženy začali hovoriť o tom, koľko z nich spácha samovraždu. Nemajú možnosť dôjsť si po vodu, vláda zrušila každý lokálny

plán zásobovania vodou a tvrdí, že "všetky financie sú sústredené do týchto mega-projektov". Teda nielen že je miestnym komunitám odopieraná voda, taktiež je im odopieraná finančná podpora od vlády, keď ich dedina ostane bez vody. Takže teraz vidíme ženy skákať do Gangy, lebo Ganga už nie je ich "matka dávajúca život" ale pohrebisko. V podstate je to systém vyvlastňujúci chudobných.

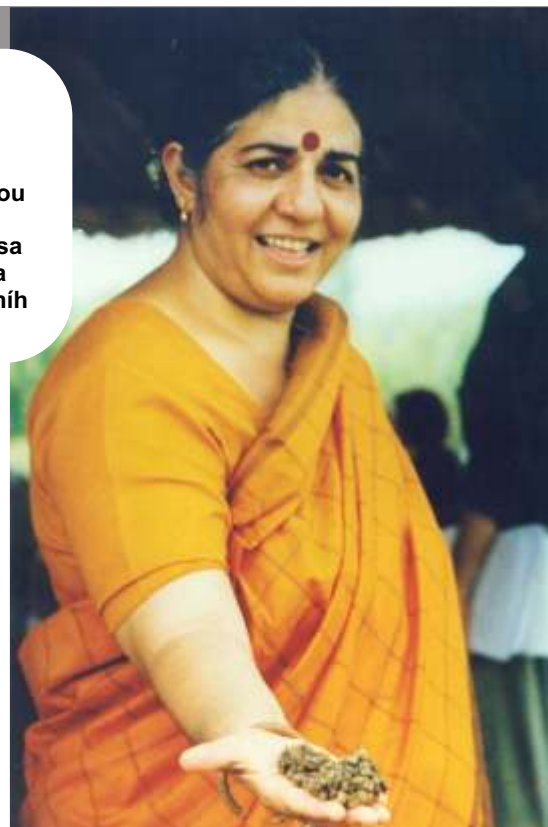
Nedávno som oslavovala rok protestov s domorodými ženami, ktoré bojujú proti Coca Cole, ktorá odčerpáva 1,5 milióna litrov vody denne a vyrába z nej nápoj nazvaný India. Zaujímavé je, že 2 míle v okolí pôsobenia Coca Coly je každá nádrž a každá studňa suchá. Ženy nemajú žiadnu pitnú vodu. Takto to funguje.

B.M.: Takže vy hovoríte, že pripravuje obyčajných ľudí o vodu, ktorú potrebujú na holé prežitie?

Dr. Vandana: Presne. Ženám v horách je odopieraná voda a každá kvapka Gangy tečie dole prúdom, aby sa mohla predať. Globalizácia vytvára tovar zo zdrojov, ktoré sú nutné na prežitie.

B.M.: Je tu argument, že voda sa stáva veľmi vzácnou a iba trh môže určiť, ako ju efektívne distribuovať. Zjavne s tým nesúhlasíte.

Dr. Vandana: Nesúhlasím s tým, lebo mám natoľko vedecké poznatky, že viem, že voda je vytváraná v prírode a nie na trhu. Trh vie len premiestniť vodu tam, kde sú peniaze. V podstate to znamená, že tí, ktorí ničili vodné zdroje (zneužívali ich alebo znečistili), majú teraz na to ničenie licenciu. V tejto situácii nie je cieľom zachovanie, ale nadmerné využívanie vodných zdrojov. A prípad Coca Coly v oblasti Kerala je veľmi dobrou ukážkou. Je tu firma, ktorá môže odoberať vodu - nechráni ju však, iba vyčerpáva a vytvára nedostatok tam, kde nikdy nebol.

B.M.: Tým, že túto vodu stáča do fliaš na predaj?

Dr. Vandana: Áno. Vodu, ktorú zoberú zadarmo z lokálnych komunít, potom predávajú za 5 rupií na fľašu. Firmy si nikdy nepýtajú povolenie od komunity, napriek tomu, že ústava uznáva miestnych ľudí ako jedinú právne kompetentnú autoritu. Čiže komunita by mala dať povolenie na akýkoľvek využívaný zdroj.

B.M.: Ale firma nemôže jednoducho prísť do Indie a robiť si čo chce, lebo India je demokratická krajina. Ľudia majú zástupcov v parlamente a India je členom WTO. Takže ako to funguje?

Dr. Vandana Shiva: Každá vláda, ktorá implementovala pravidlá "voľného trhu", prehrala voľby. A každá opozičná strana, ktorá hlásala, že je potrebné zastaviť túto globalizáciu vedenú nadnárodnými korporáciami, voľby vyhrala. Ale keď získala moc, bola viazaná pravidlami a nemohla uskutočniť vlastné rozhodnutia, lebo akonáhle je krajina členom WTO, je prinútená prijať celý balík opatrení. A rôzne Coca Coly, Monsanto, Suez využívajú miestne elity, ktoré majú osov z ničenia životov ich vlastných spoluobčanov. V mojom pohľade je podstatou globalizácie spájanie sa elit proti demokratickej vôli ľudí.

zdroj foto: <http://community.webshots.com>

B.M.: Náhodou som tento týždeň čítal správu newyorskej spoločnosti, ktorá uvádza, že korupcia v Indii dosiahla rekordnú výšku. V niektorých štátoch menej ako 1/3 rozvojových financií putuje na pôvodný zámer, 20% členov parlamentu má kriminálnu minulosť. Myslím, že je to šokujúci portrét diania vo Vašej krajine.

Dr. Vandana Shiva: A zhoršuje sa to príchodom nadnárodných firiem a financií. Keď prišla firma Enron spolu s firmou Bechtel vystavať továreň, mali k dispozícii vstupný balík financií nazvaný "politická výchova". Na súdnych pojednávaniach bol neskôr odhalený ako korupčné peniaze.

B.M.: Je najväčšia demokracia na svete v ohrození?

Dr. Vandana Shiva: Myslím si, že všetky svetové demokracie sú ohrozené a že to súvisí s liberalizáciou trhu a globalizáciou.

B. M.: Ako? Ľudia aj vo Vašej krajine, ktorí podporujú liberalizáciu trhu, tvrdia presný opak. Tvrdia, že globalizácia prináša nové myšlienky, blahobyt, technológiu a inovácie a celosvetovú prosperitu. Vy hovoríte presný opak.

Dr. Vandana Shiva: Ak by globalizácia bola založená na demokratickom rozhodovaní zdola hore, vytvorila by viac slobody z tohto prepojenia. Vytvorila by viac tokov pozitívnych myšlienok, viac svetovej solidarity medzi komunitami. Ale globalizácia, ktorá je formovaná v súčasnosti pravidlami obchodu pod záštitou WTO, Svetovej banky a MMF, v skutočnosti nevytvára blahobyt. Chudobným berie prostriedky, vkladá ich do rúk nadnárodným firmám a zanecháva za sebou neistotu. Navyše dôležité otázky, o ktorých sa rozhodovalo v rámci krajiny, sú teraz presunuté na pôdu WTO, resp. globálnych korporácií. Ide o dôležité otázky ako: Aký budeme mať systém ochrany duševného vlastníctva, ako budeme hospodáriť s našou vodou, akú poľnohospodársku politiku budeme mať, aké semená budeme sadiť a za akú cenu predávať plodiny...

B. M.: Ste veľmi kontroverzná. Čítal som vyjadrenie istého Vášho kritika, ktorý (napriek tomu, že rešpektoval väčšinu Vašej vedeckej práce) uviedol, že sa upínate na predindustriálnu idylku, keď roľníci žili v mystickej harmónii s prírodou. Je toto naozaj Váš pohľad?

Dr. Vandana Shiva: Nie, nie je. Začínala som ako fyzička. Ak sa dnes angažujem v ekologickom výskume a aktivizme alebo boji proti globalizácii, za mier, je to kvôli realite dneška, kde malí farmári nemôžu prežiť. Nehovorím o idyllickej minulosti. Hovorím o krutom dnešku, kde je tvrdo pracujúcim ľuďom odopierané prežitie, kde Ganga, ktorá kedysi patrila všetkým, teraz začína patriť jednej firme. Nie je to pre mňa idyllická minulosť, je to dnešné násilie, pre ktoré hľadám nenásilnú odpoveď.

B. M.: Viem že ste kontroverzná v Indii, lebo vystupujete proti vláde. Ale ste tiež kontroverzná v našej krajine (USA), lebo vystupujete proti nášmu právu, ktoré hovorí o práve vlastníctva. Vyzerá to, že hovoríte o socializme alebo dokonca komunistickej spoločnosti. Nevidíte kompromis medzi tým, čo chcete pre Indiu, a modernizáciou sveta?

Dr. Vandana Shiva: Je zaujímavé, že možnosť výberu je väčšinou medzi centralizovanou kontrolou štátu a kontrolujúcim trhom. A kde je priestor pre decentralizovanú demokraciu komunit? Mojou voľbou sú komunity, ktoré rozhodujú o tom, ako využijú

rieky, ochránia lesy, aké jedlo budú pestovať.

B. M.: Viem, že si nemyslíte, že všetko pochádzajúce zo západu je zlé, lebo ste študovali na kanadskej univerzite...

Dr. Vandana Shiva: Nikdy som nehovorila o "zlom" západe. Hovorila som o kolonizácii západu, ktorý sa snaží prezentovať ako osloboditeľ, čo je trochu falošné. Nikdy som nebola proti prepojeniu. Nikdy som nebola proti internacionalizmu. Hovorím o demokracii na Zemi, o tom, že všetci sme obyvateľmi tejto planéty. A potrebujeme globalizáciu, ktorá je založená na krajinách, ktoré sa rozhodujú samey a tiež na komunitách, ktoré sa rozhodujú samey. Nie je dôvod, aby sme nemali medzinárodný obchod, medzinárodné prepojenia, medzinárodnú demokraciu. Ale medzinárodná demokracia je prirodzene demokratická iba vtedy, ak sú jednotlivé národné demokracie ohľaduplné a miestne demokracie živé.

www.pbs.org, prepis z TV vysielania, otázky kládol Bill Moyers, 9.5.2003, preložila Ivana Machová

Ak Vás zaujíma téma ekonomickej globalizácie, navštívte stránku Priateľov Zeme - CEPA: www.priateliazeme.sk/cepa.

Stránka nadácie, kde pôsobí Vandana Shiva: www.vshiva.net

V našej obci máme problémy s nelegálnymi skládkami odpadov. Miestni ľudia vyhadzujú odpady všade v okolí - pričom máme zavedený separovaný zber v pravidelných intervaloch. Niektoré miesta boli vyčistené buldozermi a odpad odvezený, ale ľudia vyhadzujú odpady na tie miesta ďalej. Starostovi obce je to asi ľahostajné. Chceme Vás poprosiť o rady, ako vyriešiť tento problém.

Nelegálne skládky odpadov vytvárajú ľudia s nulovým vzťahom k životnému prostrediu. Motívom je zväčša snaha ušetriť peniaze za odvoz a zneškodňovanie odpadu. Niekedy, paradoxne aj v obciach s paušálnym poplatkom za odpady, kde daní občania zaplatia za akýchkoľvek okolností jednotnú sumu - aj keby tvrdili že neprodukujú "žiadne odpad".

Na Slovensku a vo svete sa zatiaľ osvedčilo niekoľko opatrení:

- Udeľovanie pokút: Je potrebné vyčleniť kapacity (mestských policajtov, v malej obci pracovníka úradu, alebo starostom poverenú osobu) pre pristihnutie, alebo zdokumentovanie ľudí pri vyhadzovaní odpadov na nelegálnu skládku. Následne im udeliť pokuty (podľa legislatívy pre fyzické osoby do 5000 Sk, pre právnické osoby a fyzické osoby podnikateľov až do 500 000 Sk) a v maximálnej miere o tom informovať ostatných občanov obce / mesta (napr. prostredníctvom miestnych novín, rozhlasu, na vývesných tabuliach). Vďaka tomu dostanú tí, ktorí odnášali odpady na nelegálne skládky do prírody signál, že také konanie už nemusí byť pre nich "najlacnejšie".
- Dobrý systém zberu odpadov: je potrebné aby obec / mesto vytvorili taký systém nakladania s odpadmi v obci / meste, že odnášanie odpadov do okolitej prírody sa prosto neoplatí. Príkladom môže byť obec Palárikovo. Každý môže vyložiť takmer všetky vytriedené zložky komunálneho odpadu, ktoré budú v takom prípade odvezené zadarmo. Urobiť tak môže pri každom zvoze triedených odpadov. Je zavedený množstvový zber, pri ktorom domácnosť platí len za množstvo skutočne vyprodukovaného zmesového odpadu (odvoz jednej 110 litrovej nádoby stojí 30 Sk). Triedenie odpadov je pohodlné a bezplatné. Vďaka tomu je nepraktické odnášať odpady za obec a riskovať pokutu, keď väčšinu odpadov odnesú zadarmo - stačí ich doma triediť... Nevyhnutnosťou je informovať občanov o systéme zberu osvetovými materiálmi.
- Informovanie obyvateľov obce o vynaložených investičných nákladoch použitých na odstraňovanie nelegálnych skládok a prepočítať na 1 obyvateľa ročne.

Ladislav Hegyi

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

Federálne ministerstvo poľnohospodárstva, lesníctva, životného prostredia a vodného hospodárstva Rakúska.

Ambassade van het

Koninkrijk der Nederlanden

Vel'vyslanectvo Holandského kráľovstva

Pri realizácii aktivít Priateľov Zeme - SPZ pomohli:

TS MOTORY, Obec Palárikovo, Inštitút celoživotného vzdelávania

Iveta Markusková, Marta Fratričová, Antonín Slejška, Marek Kurinec, Jan Habart, Katka Vrábľová, Veronika Vávrová, Alica Bajusová, Veronika Kršňáková, Katka Beničková, Lucia Ukropová, Zuzka Šupinová, Peťo a Ivo Farárikovci, Veronika Hajdučíková, Peťo Mikloš, Julka Ilavská, Jana Kováčová, Janka Jakabovičová, Janko Kupec, Jaro Macej, Ján Vozár, Júlia Šimková, Katka Bódiiová, Lenka Rusnáková, Martina Soroková, Mišo Činčár, Monika Bortáková, Peter Seman, Pavol Švorc, Roman Valenta, Soňa Pokoželcová, Stanislav Tomek, Zuzana Makovská, Martin Podolinský, Oľa Chovancová, Janko Elečko a ďalší

Ak si občania budú vedomí toho, že sa to platí aj z ich peňazí, tak si nespratníkov budú viac všimáť.

- Zálohovanie nápojových obalov: Nápojové obaly končia voľne pohodené na uliciach, v prírode vo väčšej miere než iné druhy obalov. Sú často konzumované mimo domov a bez ekonomickej motivácie ich ľudia s nižším ekologickým povedomím "hodia za seba". Osveta na ľudí týchto občanov zväčša neplatí, o to viac funguje ekonomickejšia motivácia. Ak budú vidieť za každou fľašou 4-5 Sk, drvivá väčšina ich obal vráti do predajne.
- Osveta - informovanie ľudí o škodlivosti a nezákonnosti vyhadzovania odpadov na miesta, ktoré na to nie sú určené, nezvykne byť veľmi účinná. Hlavne ak nie je spojená s predošlými krokmi. Je však vhodným doplnkom ďalších opatrení pre elimináciu nelegálnych skládok odpadu. Ak starosta obce nekoná v tejto veci, môžete sa obrátiť na orgány štátnej správy (Obvodný úrad, SIŽP). K vyčisteniu okolia od nelegálnej skládky by nemalo dôjsť skôr, než obec uskutoční vyššie uvedené kroky. Len samotné čistenie prostredia niekedy akoby až utvrdilo páchatel'ov v ich konaní, nadobúdajúc mylný názor "ved' to po mne aj tak niekto uprace, tak to nevadí" ...

Ako môžete pomôcť Vy ?

V prípade výskytu nelegálnych skládok odpadov vo vašom okolí žiadajte primátora Vášho mesta / starostu obce o zabezpečenie:

- dobrého systému zberu odpadov založeného na intenzívnom, bezplatnom triedenom zbere čo najväčšieho počtu druhov odpadov, doplneného osvetou, zbernými dvormi - tak, aby sa tvorba nelegálnej skládky občanom neoplatila
- prichytenia ľudí vyhadzujúcich odpady na nelegálne skládky, udelenie pokút a zverejnenie týchto prípadov
- napíšte listy ministrovi hospodárstva a ministrovi životného prostredia, aby zabezpečili zavedenie zálohovania nápojových obalov
- až po vykonaní týchto opatrení žiadajte vyčistenie okolia od čiernych skládok odpadov.

Ďakujeme Vám